

ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ШАХТАРІВ-ІНВАЛІДІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

БАЛТАЧЕСВА Н. А.

кандидат економічних наук

ЗАРЕЦЬКА Є. В.

здобувач

Донецьк

Питання формування ефективної моделі соціальної політики для забезпечення гідного стану однієї із соціально вразливих верств суспільства – інвалідів, потребує підвищеної уваги держави і громади.

Особливої актуальності проблеми соціального захисту інвалідів набувають у зв'язку з постійним зростанням їхньої чисельності в державі. Всесвітня організація охорони здоров'я відзначає, що приблизно 10 відсотків населення світу мають інвалідність. Інвалідність є поширеним соціальним явищем і для України. За даними Державного комітету статистики, в Україні мешкає 2,67 млн чол. з обмеженими можливостями.

Аналіз публікацій з питань соціального захисту відомих українських учених Бандура С., Богині Д., Грішнєвої О., Заяць Т., Кір'ян Т., Лібанової Е., Новікової О. свідчить про те, що досі проблемним залишається рівень

соціального захисту вразливих верств населення, їх становище на ринку праці та існує потреба в розробці активних форм соціального захисту цієї категорії громадян.

Метою статті є порівняльна оцінка сучасного стану соціального захисту інвалідів, зокрема інвалідів-шахтарів, в Україні та в країнах із розвинутою ринковою економікою і визначення напрямів його удосконалення.

В умовах економічної кризи категорія людей з обмеженою працездатністю потребує комплексних, координованих дій державних установ, представників бізнесу, громадськості у забезпеченні їх соціального захисту. Головним напрямком реалізації державної соціальної політики є поєднання правових та фінансових механізмів захисту.

Сучасна система соціального захисту інвалідів передбачає пенсійне обслуговування, соціальну допомогу, реабілітаційні програми, медичне забезпечення, працевлаштування.

Соціальний стан та захист інвалідів в Україні регулюються Законами України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про реабілітацію інвалідів», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату

працевдатності», указами Президента, постановами Кабінету Міністрів України, в яких в основному враховано міжнародні правові документи з цієї проблеми.

Україна, підписавши у вересні 2008 р. Конвенцію ООН «Про права інвалідів» та Факультативний протокол до неї, підтвердила своє прагнення забезпечити людям з обмеженими можливостями необхідні умови для рівноправної участі у житті суспільства, як того вимагають міжнародні стандарти.

Незважаючи на позитивні зрушення у забезпеченні соціального захисту інвалідів в Україні, домінуючою тенденцією є слабка ефективність діючих механізмів на практиці. Результати моніторингу стану дотримання прав людей з інвалідністю, проведеного Національною Асамблеєю інвалідів України, визначили незадовільний стан і необхідність проведення першочергових змін у працевлаштуванні та зайнятості, соціальному захисті, реабілітації, доступності архітектурної та транспортної інфраструктури.

Аналіз сучасного стану соціального захисту інвалідів дозволив виділити чинники, які негативно впливають на реалізацію соціального захисту зазначеної категорії населення:

- невизначеність фінансових механізмів соціальних виплат;
- відсутність дієвих програм залучення альтернативних джерел фінансування соціальних програм;
- перевантаження зобов'язань державного та місцевих бюджетів щодо соціальних виплат;
- відсутність контролю за впровадженням законодавчих норм у сфері соціального захисту та моніторингу за рівнем якості послуг, що надаються.

Особливого значення проблема інвалідності набуває у шахтарському середовищі. Умови праці гірників (виробничий пил, вологість, температурні коливання, високий ризик травматизму) становлять постійну загрозу здоров'ю шахтарів. Це обумовлює високі показники захворюваності з тимчасовою втратою працевдатності, виробничого травматизму у вугільній та гірничодобувній промисловості. Концентрація вугільних шахт та підприємств гірничо-металургійного комплексу у Донецькій, Луганській, Дніпропетровській областях обумовлює регіональність проблеми зростання рівня профзахворюваності та інвалідності. У 2009 р. порівняно з аналогічним періодом 2008 р. кількість випадків травматизму на виробництві зменшилась на 12,2%, проте шахтарська праця зберігає високі показники смертності та травматизму. Протягом 2010 р. на вугільних підприємствах, підпорядкованих Мінвуглепрому, сталося 4490 випадків загального виробничого травматизму. Найбільша кількість нещасних випадків зареєстрована у Донецькій (32%), Луганській (13,5%) і Дніпропетровській (8,1%) областях. Кількість травмованих осіб у цих областях становить близько 53,6% їх загальної кількості по Україні. Між тим, у Державному бюджеті України витрати на охорону праці у вугільній галузі знижено з 105,2 млн грн у 2008 р. до 36,1 млн грн у 2009 р. [1].

Проблема ускладнюється і зростанням травматизму на видобутку у нелегальному секторі. Поширен-

ня «копанок» залишається відкритим питанням. Праця шахтарів на нелегальних виробництвах підвищує ризик професійних захворювань, каліцтв. Проте невизначеність правового статусу «копанок» та соціального статусу шахтарів призводить до їх соціальної незахищеності, позбавляє членів шахтарських родин прав на види соціальної допомоги, передбачені для працівників легальних шахт. Тимчасова непрацевдатність і інвалідність шахтарів є причиною значних економічних і соціальних збитків.

Ваговим внеском держави до оптимізації соціальних гарантій шахтарям стало прийняття у 2008 р. Закону України «Про підвищення престижності шахтарської праці».

Проте частина передбачених законодавством норм забезпечення прав інвалідів поки що не реалізуються в Україні у повному обсязі. Аналіз звернень інвалідів до Уповноваженого з прав людини, організація пікетів шахтарями-інвалідами державних установ свідчать, що права цієї категорії громадян систематично порушуються, а чинні законодавчі акти у цій сфері не виконуються на належному рівні.

Стан промислової безпеки у вугільній промисловості держави та охорони праці шахтарів визнано незадовільним, існуючу систему державного управління і регулювання відносин між суб'єктами господарювання в цій галузі такою, що не повною мірою відповідає інтересам забезпечення енергетичної безпеки держави, на що вказується в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про стан і перспективи розвитку вугільної промисловості та невідкладні заходи щодо підвищення безпеки праці в цій галузі».

Незважаючи на критичний стан поширення інвалідності серед працівників вугільної галузі на державному рівні відсутній механізм визначення статусу інваліда шахтарської праці.

Щодо міжнародних стандартів соціального захисту інвалідів, то вони закріплені в базових правових документах: Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Всесвітня програма дій щодо інвалідів (1982 р.), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.), Європейська конвенція про соціальне забезпечення (1972 р.), Європейський кодекс соціального забезпечення (1990 р.), конвенції і рекомендації ООН. У 2006 р. прийнята Конвенція ООН «Про права інвалідів».

Основу сучасних систем державного соціального захисту в країнах Євросоюзу складають два базових інститути: соціальне страхування і державне соціальне забезпечення. У цілому соціальні виплати досягають 30 і більш відсотків ВВП. При цьому на частку соціального страхування в більшості країн ЄС (у Німеччині, Франції, Бельгії, Італії) припадає близько 60-70% усіх витрат соціального захисту. У Скандинавських країнах і Великобританії державне бюджетне фінансування систем соціальної підтримки населення і витрати на соціальне страхування приблизно рівні. Соціальні виплати з інвалідності у середньому у країнах Європейського Союзу становлять 8,1% ВВП [5].

Головний чинник дотримання гідного становища інвалідів у більшості європейських країн полягає у чіткому поєднанні механізмів законодавчого визначення прав і механізмів їх реалізації у практичному житті. Зокрема, у Великобританії усі залізничні потяги, що вводяться в експлуатацію, повинні бути повністю обладнані для перевезення інвалідів, включаючи зручний в'їзд інвалідних колясок. З кінця 2009 р. ці правила поширюються на нові міські автобуси й автобуси дальнього прямування. Основні принципи забезпечення гідного соціального захисту інвалідів у європейських країнах полягають у сприйнятті інвалідів як повноцінних членів суспільства і створенні реальних умов для перетворення їх у незалежних членів суспільства.

Таким чином, аналіз української і зарубіжної практики соціального захисту інвалідів дозволяє дійти висновку, що впровадження в Україні європейських соціальних стандартів має передбачати реформування системи відносин держави з людьми, що мають функціональні обмеження. На сучасному етапі необхідно переходити від політики декларування соціального захисту інвалідів до впровадження реальних механізмів

працевлаштування, реабілітації, медичного забезпечення, реконструкції інфраструктури з метою забезпечення гарантованих прав інвалідів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальний захист та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах / Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України. – К., 2009. – 75 с.
2. Концепція ООН «Про права інвалідів» // Дзеркало тижня. – 13 червня 2009. – № 21.
3. Проблеми функціонування галузі та ринку вугілля: матеріали засідання круглого столу / за ред. Ю. В. Макогон. – Донецьк: Янтра, 2008. – 255 с.
4. Інформаційно-аналітичний звіт про реальні досягнення уряду у секторі вугільної промисловості та стан реалізації пріоритетів діяльності Мінвуглепрому протягом I півріччя 2008 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvr.gov.ua>.
5. Стан виробничого травматизму та підсумки роботи робочих органів виконавчої дирекції Фонду щодо профілактики нещасних випадків на виробництві за 2008 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/activity/stat>.